

Katarzyna Kuziel, Zofia Szarota

WSPÓŁPRACA RODZICÓW ZE SZKOŁĄ W DZIELE WYCHOWANIA DZIECI

Początki pedagogizacji rodziców w Polsce są sprzężone z pracami Komisji Edukacji Narodowej. Wiele zasług na tej niwie należy do Janusza Korczaka. Także Florian Znaniecki, Helena Radlińska, a kilka dziesięcioleci później – Aleksander Kamiński w swych dziełach podejmowali wątki włączania szkoły w nurt życia społecznego. Postulat podmiotowego, interakcyjnego stosunku łączącego członków trzech zbiorowości składających się na substancję szkoły doczekał się swej realizacji dopiero w latach 90. XX wieku¹.

Znaczenie współpracy rodziców ze szkołą jest wielokrotnie podkreślane w praktyce i literaturze pedagogicznej. Kwerenda rozległej literatury przedmiotu dowodzi stałej jej interdyscyplinarnego charakteru i obecności problematyki uspołeczniania życia szkoły w podejmowanych eksploracjach naukowych².

Wielu teoretyków zgadza się z tym, że wychowanie w środowisku rodzinnym i w środowisku szkolnym jest bardziej skuteczne, jeżeli opiera się na współdziałaniu rodziców i nauczycieli, a ponieważ obecnie ani rodzina, ani szkoła nie są w stanie samodzielnie wypełniać swoich funkcji, w trosce o dobro dziecka muszą nawiązać systematyczną i zorganizowaną współpracę.

Jak dzisiaj kształtuje się współpraca rodziców ze szkołą? Opracowanie przynosi raport z wycinka badań sondażowych poświęconych tej kwestii. Terenem badań było Gimnazjum nr 14 im. Jana Kasprówicza w Krakowie. Próbę badawczą stanowiło 96 rodziców uczniów gimnazjum.

¹ Por. Z. Szarota, *Klub Uczniów w szkole samorządowej*, „Wychowawca” 1995, nr 10.

² M. Łobocki 1985; M. Winiarski 1993, 2003; H. Izdebska 1993; A. W. Janke 1995; Z. Wiatrowski 1995; S. Kawula 1993, 1995, 1999; H. Cudak 2000; M. Mendel 1998, 2000, 2001; I. Dzierżowska 2001; E. Kozłowska 2002; B. Śliwowski 2003.

Prawa i obowiązki rodziców w zakresie wychowania w szkole

Status rodziców w polskim systemie oświaty został wyrażony w aktach prawnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz dokumentach międzynarodowych stanowiących podstawę współpracy rodziców ze szkołą.

Rozpoczęta w 1991 roku reforma systemu oświaty zapoczątkowała przeobrażenia, zmierzające w kierunku zwiększenia uczestnictwa społeczności rodziców i uczniów oraz, od 1999 roku, także społeczności lokalnej w życiu szkoły. Istotną rolę w zmianach tych odegrała ratyfikowana przez Polskę we wrześniu 1991 roku Konwencja o Prawach Dziecka³, zapewniając respektowanie przez państwo praw i obowiązków rodziców do ukierunkowania dziecka w korzystaniu z jego praw oraz uznanie zasady, że rodzice ponoszą główną odpowiedzialność za wychowanie i rozwój dziecka. Ustawa o systemie oświaty z 7 września 1991 roku⁴ określiła rodzicielski status podmiotu w relacjach ze szkołą. Celem reformy było umocnienie roli rodzica jako współuczestnika procesu edukacji i wychowania własnego dziecka oraz pełnoprawnego członka społeczności szkolnej. Ustawa dała rodzicom prawa: wyboru szkoły dla dziecka, określania wychowania ich dzieci, powoływania w szkole reprezentacji ogółu rodziców – Rad Rodziców, wychowywania swoich dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami i światopoglądem.

Zarządzenie nr 14 Ministra Edukacji Narodowej w sprawie ramowego statutu szkoły publicznej z dnia 19 czerwca 1992 roku zakłada, że rodzice i nauczyciele mają współdziałać ze sobą w sprawach wychowania i kształcenia dzieci. Szkoła w swoim statucie powinna określać formy tego współdziałania. Rodzicom nadano prawa: znajomości zadań i zamierzeń dydaktyczno-wychowawczych w danej klasie i szkole, przepisów dotyczących oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów, uzyskiwania rzetelnej informacji na temat swojego dziecka, uzyskiwania informacji i porad w sprawach wychowania i dalszego kształcenia swoich dzieci, wyrażania i przekazywania organowi nadzoru pedagogicznego opinii na temat pracy szkoły.

W 1992 roku środowiska rodzicielskie Europy ogłosiły Kartę Praw i Obowiązków Rodziców w Europie, określającą miejsce rodziców w procesie edukacji ich dzieci. Rodzice wyrażają w niej swoje pragnienie ścisłej, partnerskiej współpracy z nauczycielami; wydawania opinii i przeprowadzania konsultacji z władzami odpowiedzialnymi za edukację; dostępu do informacji o instytucjach oświatowych; wyboru drogi edukacji ich dzieci; wpływu na politykę oświatową; wysokiej jakości usługi edukacyjnej. Do obowiązków rodziców należy dążenie do osiągnięcia wspólnych (tj. domu i szkoły) celów edukacyjnych, partnerskie zaangażowanie się w nauczanie dzieci w szkole, współpraca i doskonalenie swoich umiejętności „pierwszych nauczycieli” i partnerów w kontakcie szkoła – dom,

³ Konwencja o Prawach Dziecka, Dz.U. z 1991 r. nr 120, poz. 526.

⁴ Dz.U. z 2004 r. nr 256, poz. 2572, nr 273, poz. 2703 i nr 281, poz. 2781 oraz z 2005 r. nr 17, poz. 141.

włączanie się w życie szkoły⁵. Kolejnym etapem uspołeczniania szkoły było przyjęcie przez MENiS programu „Rodzice w szkole” (1998), ukierunkowanego na budowę partnerstwa między rodziną, szkołą i gminą. Także Program Polityki Pro-rodzinnej, przyjęty 17 listopada 1998 roku przez Komitet Społeczny Rady Ministrów, zwraca uwagę na potrzebę podniesienia autorytetu rodziny, pomoc rodzinie w wychowaniu, wprowadzenie wychowania do pracy szkoły oraz potrzebę współpracy szkoły z rodzicami⁶.

Rolę rodziców w szkole w szczególności sposób określa rozporządzenie MEN z 29 czerwca 1999 roku, w myśl którego szkoła ma wspierać rodzinę w zadaniach wychowawczych, co wymaga współdziałania rodziców i szkoły w sprawach wychowania. Rady Szkół natomiast zostały zobligowane do przygotowania programu określającego wszystkie treści i działania o charakterze wychowawczym⁷.

Postawy rodziców wobec działalności wychowawczej szkoły

Duże znaczenie w zaistnieniu i rozwijaniu płaszczyzny współpracy wychowawczej ze szkołą mają prezentowane przez rodziców postawy wobec tego rodzaju działalności. Jak pokazują wyniki (tabela 1), u przeważającej większości rodziców (56,2%) postawa ma charakter przystosowawczy, akomodacyjny, związany z podporządkowaniem się zaleceniom wychowawców dziecka. Drugą w kolejności grupą (29,2%) są rodzice, którzy deklarują postawę współpracy, współdziałania. Określają siebie jako osoby aktywne i pełne inicjatywy w kontaktach ze szkołą. Biernością i obojętnością wobec pracy wychowawczej szkoły odznacza się 11,5% rodziców. Natomiast w opozycji wobec szkoły, przejawiającej się konfliktem i sprzecznością interesów pozostaje 3,1% rodziców⁸.

Tabela 1. Ocena własnej postawy rodziców wobec działalności wychowawczej szkoły

Lp.	Rodzaje postaw wobec działalności wychowawczej szkoły	Ogółem	
		Liczba wyborów	%
1.	Współpraca, współdziałanie, aktywność, inicjatywa	28	29,2
2.	Przystosowanie, podporządkowanie się zaleceniom wychowawców	54	56,2
3.	Bierność, obojętność wobec pracy wychowawczej szkoły	11	11,5
4.	Konflikt, sprzeczność interesów	3	3,1
Razem		96	100%

Źródło: opracowanie własne; $N = 96 = 100\%$

⁵ Karta Praw i Obowiązków Rodziców w Europie; http://www.vulcan.edu.pl/rodzice/prawo/karta_rodz.html, ostatnia aktualizacja 04.05.2005.

⁶ M. Mendel, *Edukacja społeczna. Partnerstwo rodziny, szkoły i gminy w perspektywie amerykańskiej*, Toruń 2001, s. 208-209.

⁷ M. Mendel, *Status rodzica w aktach prawnych*, http://www.vulcan.edu.pl/rodzice/szkola/status/status_rodzica.html, ostatnia aktualizacja 08.06.2004.

⁸ Wykorzystano koncepcję: S. Kawula, *Integracja i syntonía w relacji rodzina – szkoła*, [w:] *Pedagogiczna relacja rodzina – szkoła.. Dylematy czasu przemian*, red. A. W. Janke, Bydgoszcz 1995.

Na podstawie wyników (tabela 2) można stwierdzić, że największe znaczenie spośród czynników wpływających na częstotliwość i zakres współpracy rodziców ze szkołą ma osobowość nauczyciela-wychowawcy (73% wskazań respondentów), która, jako zespół cech, może wpływać pozytywnie lub negatywnie na relacje z rodzicami uczniów. Duże znaczenie dla rodziców mają ewentualne trudności wychowawcze dziecka (50%). Chęć udzielenia właściwej pomocy dziecku może aktywizować rodziców do ścisłej współpracy ze szkołą, do wypracowania i realizowania z nauczycielami wspólnych sposobów przezwyciężenia trudności bądź przeciwnie – rodzice mogą przyjąć biernie – akomodacyjne, inercyjne lub nawet opozycyjne postawy wobec pracy wychowawczej szkoły. Kolejnym istotnym czynnikiem są problemy wychowawcze w szkole (36,5%). Można przypuszczać, że w tym przypadku postawy rodziców są uzależnione od stopnia poczucia rodziców odpowiedzialności za opiekę i wychowanie dzieci, także w szkole, oraz od tego, w jakim stopniu szkoła będzie chciała skorzystać z pomocy rodziców w rozwiązywaniu różnych problemów. Na jakość współpracy, zdaniem rodziców (31,25%), wpływa także atrakcyjność oferowanych przez szkołę form współdziałania, która wiąże się z umiejętnością organizowania interesujących i atrakcyjnych spotkań zbiorowych i indywidualnych. Następne w kolejności wybory to: sukcesy szkolne dziecka (19,8%) oraz znajomość własnych praw i możliwości oddziaływania wychowawczego w szkole (15,6%). Nieliczni respondenci uwzględnili także własne możliwości czasowe (5,2%), lęki i obawy (2,1%), a także poczucie braku wpływu na pracę szkoły (1,04%).

Tabela 2. Czynniki wpływające na częstotliwość i zakres współpracy rodziców ze szkołą w opinii rodziców

Lp.	Czynniki wpływające na częstotliwość i zakres współpracy rodziców ze szkołą	Ogółem	
		Liczba wyborów	%
1.	Osobowość nauczyciela – wychowawcy	70	72,92
2.	Trudności wychowawcze dziecka	48	50
3.	Problemy wychowawcze w szkole	35	36,46
4.	Atrakcyjność oferowanych form współpracy	30	31,25
5.	Sukcesy szkolne dziecka	19	19,79
6.	Znajomość własnych praw i możliwości oddziaływania wychowawczego	15	15,63
7.	Brak czasu	5	5,21
8.	Lęki, obawy	2	2,08
9.	Bezskuteczność	1	1,04

Źródło: opracowanie własne; $N = 96 = 100\%$, z uwagi na wielokrotność wyboru wyniki nie sumują się do 100.

Oczekiwania rodziców wobec współpracy wychowawczej ze szkołą

Rodzice preferują przede wszystkim zebrania, czyli tzw. wywiadówki (80%). Mniejszą popularnością cieszą się spotkania indywidualne, jednakże prawie 60-procentowy wskaźnik wyborów wyznacza tej formie ważne miejsce. Dalsze zajmują: kontaktowanie się ze szkołą poprzez dzienniczek ucznia (49%), dni otwarte (37,5%) oraz rozmowy telefoniczne (27,1%). Na ostatnim miejscu są listy do rodziców oraz imprezy okolicznościowe dla dzieci, rodziców i nauczycieli (po 12,5%)⁹.

Tabela 3. Preferowane przez rodziców formy kontaktów ze szkołą

Lp.	Formy kontaktów rodziców ze szkołą	Ogółem	
		Liczba wyborów	%
1.	Zebrania z rodzicami (wywiadówki)	77	80,21
2.	Spotkania indywidualne	56	58,33
3.	Dzienniczek ucznia	47	48,96
4.	Dni otwarte	36	37,50
5.	Rozmowy telefoniczne	26	27,08
6.	Listy do rodziców	12	12,50
7.	Imprezy okolicznościowe dla dzieci, rodziców i nauczycieli	12	12,50

Źródło: opracowanie własne, $N=96=100\%$, z uwagi na wielokrotność wyboru wyniki nie sumują się do 100.

Duże znaczenie przy określaniu oczekiwań rodziców wobec współpracy wychowawczej ze szkołą miało poznanie działań szkoły, o których rodzice chcą współdecydować. Z analizy danych (tabela 4) wynika, że większość chce mieć wpływ na wszystkie decyzje i działania podejmowane przez szkołę.

Tabela 4. Rodzaje działań szkoły, o których rodzice chcą współdecydować

Lp.	Rodzaje działań szkoły	Ogółem	
		Liczba wyborów	%
1.	Program i metody wychowawcze szkoły	56	58,33
2.	Wycieczki i wyjazdy wakacyjne	52	54,17
3.	Sposób sprawowania opieki nad dziećmi	49	51,04
4.	Zajęcia wyrównawcze dla dzieci z kłopotami w nauce	46	47,92
5.	Środki finansowe gromadzone przez rodziców (np. Radę Rodziców)	45	46,88
6.	Zajęcia dodatkowe	44	45,83
7.	System pomocy dzieciom w trudnej sytuacji losowej	39	40,63
8.	Przydział wychowawstwa	30	31,25
9.	Budżet i główne wydatki szkoły	27	28,13
10.	Uroczystości szkolne	14	14,58
11.	Prowadzone programy autorskie	7	7,29
12.	Posiłki wydawane w szkole	6	6,25
13.	Rodzice nie powinni ingerować w wewnętrzne sprawy szkoły	2	2,08
14.	Inne sprawy: nauczanie przedmiotów	1	1,04

Źródło: opracowanie własne, $N=96=100\%$, z uwagi na wielokrotność wyboru wyniki nie sumują się do 100.

⁹ Klasyfikacja form według koncepcji M. Łobockiego.

Rodzice w pierwszej kolejności chcą wpływać na program i metody wychowawcze szkoły, dalej na kwestię wycieczek i wyjazdów wakacyjnych oraz na sposób sprawowania opieki nad dziećmi. Pragną także współdecydować o organizowanych przez szkołę zajęciach wyrównawczych dla dzieci z kłopotami w nauce, o środkach finansowych gromadzonych przez rodziców, jak również o zajęciach dodatkowych. Deklarują wolę podejmowania decyzji także w sprawach związanych z udzielaniem pomocy dzieciom w trudnej sytuacji losowej (deklaracje powyżej 40% respondentów). W mniejszej skali chcą decydować o przydziale wychowawstwa, o budżecie i głównych wydatkach szkoły (ponad 1/3 badanych). Uroczystości szkolne, programy autorskie, posiłki wydawane w szkole oraz kwestie związane z dydaktyką zaprzatają uwagę zdecydowanej mniejszości rodziców. Na 96 respondentów zaledwie 2 (ok. 2%) uważa, że rodzice nie powinni ingerować w wewnętrzne sprawy szkoły.

Największe znaczenie dla rodziców (66%) ma kwestia traktowania ich przez przedstawicieli szkoły przyjaźnie i z szacunkiem (tabela 5). Niezwykle istotne w rozwijaniu współpracy na płaszczyźnie szkoła – dom mają również takie działania, jak: zbieranie opinii rodziców na temat szkoły i liczenie się z nimi, zachęcanie rodziców do włączenia się w sprawy szkoły, dostarczanie pełnej informacji o nauczycielach i życiu szkoły, a także wspieranie działań wychowawczych rodziców (przedział pomiędzy 63 a 43% wskazań ogółu). Dużo mniejsze znaczenie dla respondentów ma zapewnienie przez szkołę odpowiedniego miejsca na spotkania z rodzicami oraz pomoc w powstawaniu przedstawicielstwa rodziców. Na pytanie, co szkoła może zrobić aby rozwinąć współpracę z rodzicami, troje spośród nich twierdzi, że nic.

Tabela 5. Oczekiwania rodziców wobec szkoły jako instytucji, która powinna rozwijać współpracę z rodzicami

Lp.	Działania szkoły rozwijające współpracę z rodzicami	Ogółem	
		liczba wyborów	%
1.	Traktowanie rodziców przyjaźnie i z szacunkiem	63	65,63
2.	Zbieranie opinii rodziców na temat szkoły i liczenie się z nimi	60	62,5
3.	Zachęcanie rodziców do włączenia się w sprawy szkoły	55	57,29
4.	Dostarczanie pełnej informacji o nauczycielach i życiu szkoły	43	44,79
5.	Wspieranie działań wychowawczych rodziców	41	42,71
7.	Zapewnienie odpowiedniego miejsca na spotkania z rodzicami	19	19,72
8.	Pomoc w powstaniu przedstawicielstwa rodziców	17	17,71
9.	Brak oczekiwań	3	3,13

Źródło: opracowanie własne, $N=96=100\%$, z uwagi na wielokrotność wyboru wyniki nie sumują się do 100.

Uzyskane wyniki pozwalają stwierdzić, że rodzice oczekują aktywnego włączenia ich we wszystkie sprawy dotyczące funkcjonowania szkoły. Aby współpraca mogła się rozwijać, za podstawowy warunek uważają traktowanie rodziców przyjaźnie i z szacunkiem oraz wysłuchiwanie i liczenie się z ich opiniami na temat

szkoły. Jeżeli zaś chodzi o formy współpracy, to respondenci preferują przede wszystkim wywiadówki oraz spotkania indywidualne.

Źródła wiedzy rodziców na temat pracy wychowawczej szkoły

Formy czy sposoby, w jakich szkoła przekazuje informacje na temat swojej pracy lub sytuacji dziecka, determinują pośrednio nie tylko zakres tej wiedzy, ale także jakość relacji w układzie szkoła – dom. Najczęściej stosowanymi przez szkołę formami kontaktów (tabela 6) są zebrania z rodzicami (94% wskazań) oraz informacje przekazywane za pośrednictwem dzienniczka ucznia (62%), trzecie miejsce zajmują dni otwarte (36,5%). Rzadziej stosowanymi formami są spotkania indywidualne (24%) i rozmowy telefoniczne (23%). W niewielkim stopniu szkoła wykorzystuje takie formy, jak imprezy okolicznościowe dla dzieci, rodziców i nauczycieli (3%), a także listy do rodziców (2%).

Tabela 6. Stosowane przez szkołę formy kontaktów z rodzicami

Lp.	Formy kontaktów szkoły z rodzicami	Ogółem	
		Liczba wyborów	%
1.	Zebrania z rodzicami (wywiadówki)	90	93,75
2.	Dzienniczek ucznia	59	61,46
3.	Dni otwarte	35	36,46
4.	Spotkania indywidualne	23	23,96
5.	Rozmowy telefoniczne	22	22,92
6.	Imprezy okolicznościowe dla dzieci, rodziców i nauczycieli	3	3,13
7.	Listy do rodziców	2	2,08

Źródło: opracowanie własne, $N=96=100\%$, z uwagi na wielokrotność wyboru wyniki nie sumują się do 100.

Zakres wiedzy rodziców na temat pracy wychowawczej szkoły

Statut jest dokumentem określającym cele i zadania szkoły uwzględniające program wychowawczy oraz zasady i formy współdziałania z rodzicami. Uzyskane dane dowodzą, że tylko część badanych ma informacje na ten temat: niewiele ponad połowa rodziców (53,2%) zna statut szkoły, a 32,3% zostało zapoznanych z nim tylko częściowo. Regulamin głównego organu rodzicielskiego – Rady Rodziców – poznało 41,7% respondentów, częściową znajomość deklaruje 27,1% respondentów.

Tabela 7. Wiedza rodziców na temat dokumentów dotyczących pracy wychowawczej szkoły

Lp.	Dokumenty dotyczące pracy wychowawczej szkoły	Nie		Częściowo		Tak	
		liczba	%	liczba	%	liczba	%
1.	Statut szkoły	14	14,58	31	32,29	51	53,16
2.	Regulamin Rady Rodziców	30	31,25	26	27,08	40	41,66
3.	Realizowany w szkole program wychowawczy	8	8,33	35	37,46	53	54,21
4.	Wewnątrzszkolny system oceniania	2	2,08	14	14,58	80	83,33

Źródło: opracowanie własne; N = 96 = 100%.

Ponad połowa rodziców (54,2%) uzyskała informacje na temat realizowanego w szkole programu wychowawczego. Częściową orientację ma w tym zakresie 37,5% badanych, natomiast żadnej wiedzy nie posiada 8,3% respondentów. Nieco lepsze wyniki można dostrzec w wypadku wewnątrzszkolnego systemu oceniania, którego znajomość deklaruje 83,3% rodziców. Częściową wiedzę posiada 14,6% badanych, a 2,1% przyznaje, że nie zna systemu oceniania stosowanego w szkole dziecka.

Udział rodziców w pracy wychowawczej szkoły

Analiza wyników zamieszczonych w tabeli 8 pozwala stwierdzić, że największą grupę stanowią rodzice, którzy nie uczestniczą w żadnej z organizowanych przez szkołę form współpracy (ponad 38%). Pozostali badani współpracują ze szkołą najczęściej poprzez pomoc u urządzaniu uroczystości i imprez szkolnych, a także pracę w organach przedstawicielskich ogółu rodziców (po 23%). Niewiele mniejszym zainteresowaniem rodziców cieszy się pomoc w rozwijaniu życia kulturalnego i towarzyskiego klasy (22%) oraz pomoc w organizowaniu wycieczek szkolnych (21%). W wypadku takich form, jak pomoc w organizowaniu prac społecznie użytecznych uczniów lub pomoc uczniom w wyborze kierunków kształcenia, widać niewielkie zainteresowanie rodziców (po 10,4%). Formą współpracy, w której rodzice najrzadziej uczestniczą, jest ułatwianie uczniom zwiedzania zakładów pracy.

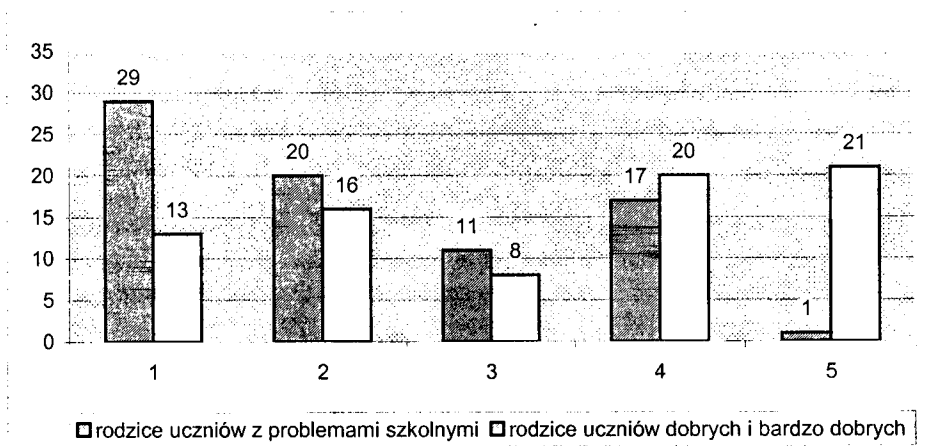
Tabela 8. Formy współpracy wychowawczej ze szkołą, w których uczestniczą rodzice

Lp.	Formy współpracy	Ogółem	
		Liczba wyborów	%
1.	Nie uczestniczy	37	38,54
2.	Pomoc w urządzaniu uroczystości i imprez szkolnych	22	22,92
3.	Praca w organach przedstawicielskich ogółu rodziców (np. w Radzie Rodziców)	22	22,92
4.	Pomoc w rozwijaniu życia kulturalnego i towarzyskiego klasy	21	21,88
5.	Pomoc w organizowaniu wycieczek szkolnych	20	20,83
6.	Pomoc uczniom w wyborze kierunków kształcenia	10	10,42
7.	Pomoc w organizowaniu prac społecznie użytecznych uczniów	10	10,42
8.	Ułatwianie uczniom zwiedzania zakładów pracy	2	2,08

Źródło: Opracowanie własne; N=96=100%, z uwagi na wielokrotność wyboru wyniki nie sumują się do 100.

Istotną kwestią dotyczącą udziału rodziców w pracy wychowawczej szkoły było ustalenie, czy istnieje zależność między sytuacją szkolną dziecka a częstotliwością współpracy. Analiza wyników pozwala dostrzec wyraźną zależność między sytuacją szkolną dziecka a udziałem rodziców w różnych formach współpracy wychowawczej ze szkołą. Wykres 1 obrazuje zestawienie uzyskanych danych. Można dostrzec, że najbardziej pożądanym udziałem rodziców, tzn. częsty i wynikający z ich inicjatywy, w przypadku rodziców uczniów z problemami praktycznie nie występuje, zaś w przypadku rodziców uczniów dobrych pojawia się bardzo często. Rodzice uczniów dobrych często i z własnej inicjatywy wykazują zainteresowanie wynikami szkolnymi dziecka, zapewniają dobre warunki do odrabiania lekcji, udzielają dziecku bezpośredniej pomocy w nauce, kształtują pozytywny stosunek do szkoły jako instytucji wychowawczej oraz pomagają w urządzaniu uroczystości i imprez szkolnych. Częściej także, choć z inicjatywy nauczyciela, angażują się rodzice dzieci, których sytuacja szkolna jest dobra. Formami współpracy, do których wychowawcy często zachęcają rodziców, są: pomoc w organizowaniu wycieczek klasowych oraz praca w trójkach klasowych. Ci rodzice, których dzieci mają pewne trudności szkolne, są bardziej bierni. Biorą udział w niektórych formach współpracy, jednak na ogół wynika on z inicjatywy nauczycieli. Częściej także przedstawiciele tej grupy rodziców nie biorą w ogóle udziału w prezentowanych formach.

Wykres 1. Zestawienie udziału w życiu szkoły rodziców uczniów dobrych i bardzo dobrych oraz rodziców uczniów z problemami w różnych formach współpracy wychowawczej ze szkołą

1 – nie występuje, 2 – występuje rzadko i z inicjatywy nauczyciela, 3 – występuje rzadko i z inicjatywy rodzica, 4 – występuje często, ale z inicjatywy nauczyciela, 5 – występuje często i z inicjatywy rodzica

Kategorie oczekiwań rodziców wobec współpracy z nauczycielami

Na 96 respondentów tylko 49 (tj. 51%) udzieliło odpowiedzi na pytanie o swoje oczekiwania wobec nauczycieli-wychowawców jako twórców wychowania w szkole. Brak jakiegokolwiek odpowiedzi u pozostałych 49% badanych rodziców interpretujemy jako brak oczekiwań albo wyraźną trudność w ich wyrażeniu.

Rodzice wyrażają potrzebę uzyskiwania wszystkich informacji dotyczących sytuacji dziecka i spraw związanych ze szkołą. Chcą także poprzez współpracę z nauczycielami, mieć wpływ na podejmowane przez nich decyzje. Pragną, aby ta współpraca była stała i opierała się na obustronnym zaufaniu. Oto niektóre z przedstawionych przez rodziców oczekiwań w tym zakresie: informowanie o wszystkich istotnych sprawach związanych z dziećmi i szkołą; konsultowanie wszystkich decyzji dotyczących dziecka; informowanie o wszystkich problemach i trudnościach; przekazywanie wszystkich informacji związanych z dziećmi chodzącymi do szkoły; więcej informacji indywidualnych o dziecku, przekazywanych bezpośrednio lub za pomocą listów bez względu na postępy w nauce; częstsze spotkania z rodzicami; zachęcanie rodziców do współpracy; dobra współpraca z rodzicami w wychowywaniu dzieci; obustronne zaufanie; partnerstwo.

Druga grupa oczekiwań rodziców jest związana z udzielaniem rodzicom pomocy w wychowaniu dzieci. Respondenci chcą, by nauczyciele wspierali rodziców w procesie wychowawczym. Oczekują także współpracy z rodzicami uczniów będących w złej formie.

Kolejną grupą są oczekiwania dotyczące cech, które powinien posiadać nauczyciel. Należą do nich otwartość i szacunek wobec rodziców i uczniów. Rodzice pragną również, aby nauczyciele byli w pełni otwarci na opinie z zewnątrz.

Następną grupę stanowią oczekiwania związane ze znajomością przez nauczyciela indywidualnych możliwości ucznia. Rodzice oczekują, że nauczyciele będą indywidualnie podchodzić do każdego ucznia i jego problemów, uważnie przyglądać się każdemu dziecku, indywidualnie traktować wszystkich uczniów oraz oczekują zwracania uwagi na różnorodność charakterów uczniów.

Duża grupa rodziców oczekuje również wyrozumiałości wobec uczniów. Postuluje rozumienie i szanowanie różnic między nimi; więcej zaangażowania w problemy indywidualne uczniów; wspieranie dziecka w każdej sytuacji; mniej klasówek; więcej tolerancji i zrozumienia. Ponadto rodzice uważają, że nauczyciele powinni rozumieć problemy wychowawcze młodzieży.

Rodzice oczekują także: opieki nad dzieckiem; zaangażowania w nauczanie; dbania o bezpieczeństwo dzieci, szczególnie podczas przerw; uczenia i wychowywania; traktowania swojej pracy jako istotnego zadania mającego wpływ na rozwój uczniów; czuwania nad prawidłowym rozwojem uczniów; profesjonalizmu, zdolności przekazywania wiadomości; zwracania szczególnej uwagi na wychowanie, patriotyzm, pomaganie dzieciom; ukierunkowanie zainteresowań dziecka. Istotna według rodziców jest także umiejętność postępowania wychowawczego z uczniami. Oczekują, że nauczyciele zaczną traktować swoją pracę bardziej odpowiedzialnie i że rozumieją, jak duży mają wpływ na rozwój uczniów. Postulują

także, żeby bardziej skupili się na wychowaniu dzieci, a nie tylko na realizacji procesu dydaktycznego, by podejmowali więcej inicjatyw prowadzących do integrowania zespołu klasowego (wycieczki, wyjścia do teatru itp.) oraz wykazywali umiejętność wychowawczego oddziaływania na negatywne postawy społeczne uczniów.

Rodzice w swoich wypowiedziach oczekują od nauczycieli jednakowej i sprawiedliwej postawy wobec wszystkich uczniów, twierdząc, że wychowawca powinien: w zaistniałych sytuacjach konfliktowych obiektywnie rozpatrzeć problem, mieć dobre podejście do uczniów i nie faworyzować innych uczniów. Życzą sobie również szacunku wobec wszystkich uczniów, również słabych oraz sprawiedliwego dochodzenia do prawdy w sytuacjach konfliktowych.

Według rodziców, nauczyciele powinni mieć wysokie kwalifikacje i rozległe wiadomości. Powinnością nauczyciela jest ciągle trzymanie ręki na pulsie wydarzeń w szkole, mieście, kraju, świecie, nadążanie za aktualnymi trendami.

Oczekiwania rodziców wobec wychowawców dotyczą też zwiększenia dyscypliny w szkole. Nauczyciele powinni z większym zaangażowaniem reagować na złe zachowanie uczniów, wzywając ich rodziców. Potrzebny jest bardziej rygorystyczny stosunek do uczniów, zwłaszcza trudnych, oraz lepsze egzekwowanie postanowień regulaminu szkoły.

Są także rodzice, którzy uważają, że nauczyciele powinni pozostać tacy, jacy są obecnie: wychowawcy-nauczyciele są naprawdę wspaniali dla dzieci. Dzieci są bardzo dobrze pilnowane – szkoła jest pod ochroną, jest zamykana. Nauczyciele dobrze wykonują swoje obowiązki jeśli chodzi o naukę i wychowanie w szkole.

Podsumowanie

Zebrane dane świadczą o tym, że szkoła stara się stworzyć optymalne warunki dla zaistnienia współpracy z rodzicami. Stworzyła system komunikowania się z domem ucznia, włącza reprezentacje rodzicielskie w proces podejmowania decyzji dotyczących jej życia, jest otwarta na ich propozycje związane z organizowaniem warsztatów i innych form spotkań edukacyjnych, pozwalających nieść rodzicom wiedzę o rozwoju dziecka. Jednakże należy pamiętać, że aby rodzice zechcieli skorzystać z tych form i faktycznie włączyć się w sprawy szkoły, istotny jest także panujący w niej klimat. Rodzice bowiem oczekują przede wszystkim tego, iż będą traktowani przyjaźnie i z szacunkiem, że będą zachęceni do włączenia się do współdecydowania o szkole oraz tego, że nauczyciele będą liczyć się ze zbieranymi od nich opiniami. Niezmiernie ważna wydaje się inicjatywa płynąca ze strony szkoły, zachęcanie, zapraszanie i mobilizowanie rodziców.

W opinii rodziców, dla optymalnej współpracy ze szkołą istotne znaczenie ma znajomość własnych praw i możliwości oddziaływania wychowawczego w szkole. Wydaje się, że wiedza w tym zakresie może dać rodzicom poczucie, iż rzeczywiście są osobami w szkole pożądanymi, jednocześnie dostarczając wystarczających środków do stania się dla szkoły autentycznym i równoprawnym partnerem. Znajomość własnych

praw, ale także i obowiązków wobec dziecka jako ucznia danej szkoły, pozwala zrozumieć rodzicom znaczenie i cele współpracy ze szkołą.

Z braku wiedzy na temat możliwości oddziaływania wychowawczego w szkole dziecka mogą wypływać uwzględnione przez rodziców różnego rodzaju obawy, lęki oraz poczucie braku wpływu na decyzje podejmowane przez nauczyciela. Rodzicom w takiej sytuacji trudniej jest aktywnie uczestniczyć w życiu szkoły i najczęściej przyjmują bardziej uległe lub nawet bierne postawy. Pożądane jest więc odbudowanie formalnych struktur upowszechniania kultury pedagogicznej wśród rodziców¹⁰, choćby w postaci bardzo popularnych do początku lat 90. XX wieku, a dziś zaniedbanych uniwersytetów powszechnych dla rodziców.

Bibliografia

- Aleksander T., 2004, *Kształcenie pedagogiczne rodziców*, [w:] *Państwo i społeczeństwo w XXI wieku. Rodzina wobec zagrożeń XXI wieku*, red. M. Leśniak, Kraków.
- Cudak H., 2000, *Edukacja pedagogiczna rodziców – ważny element systemu polityki prorodzinnej*, [w:] *Edukacja prorodzinna*, red. M. Chymuk, D. Topa, Kraków.
- Dzierzgowska I., 2001, *Rodzice w szkole. Poradnik dla dyrektorów szkół, nauczycieli i rodziców*, Warszawa.
- Izdebska H., 1993, *Rodzina i jej funkcja wychowawcza*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna*, red. W. Pomykało, Warszawa.
- Janke A. W., 1995, *Wybrane aspekty pedagogicznej relacji rodzina – szkoła w kontekście oczekiwanych zmian*, [w:] *Pedagogiczna relacja rodzina – szkoła. Dylematy czasu przemian*, red. A. W. Janke, Bydgoszcz.
- Kawula S., 1999, *Człowiek w relacjach socjopedagogicznych*, Toruń.
- Kawula S., 1995, *Integracja i syntonía w relacji rodzina – szkoła*, [w:] *Pedagogiczna relacja rodzina – szkoła. Dylematy czasu przemian*, red. A. W. Janke, Bydgoszcz.
- Kawula S., 1993, *Pedagogizacja rodziców*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna*, red. W. Pomykało, Warszawa.
- Kozłowska E., 2002, *Nauczyciel – rodzice*, „Nowe w Szkole”, nr 7-8.
- Łobocki M., 1985, *Współdziałanie nauczycieli i rodziców w procesie wychowania*, Warszawa.
- Mendel M., 2001, *Edukacja społeczna. Partnerstwo rodziny, szkoły i gminy w perspektywie amerykańskiej*, Toruń.
- Mendel M., 2000, *Partnerstwo rodziny, szkoły i gminy*, Toruń.
- Mendel M., 1998, *Rodzice w szkole*, [w:] *Szkoła: edukacja, dialog, partnerstwo*, red. J. Kropiwnicki, Jelenia Góra.

¹⁰ Por. T. Aleksander, *Kształcenie pedagogiczne rodziców*, [w:] *Państwo i społeczeństwo w XXI wieku. Rodzina wobec zagrożeń XXI wieku*, red. M. Leśniak, Kraków 2004, s. 241-242.

- Mendel M., *Status rodzica w aktach prawnych*, http://www.vulcan.edu.pl/rodzice/szkola/status/status_rodzica.html.
- Śliwerski B., 2003, *Szkola, środowisko rodzinne i lokalne*, „Nowe w Szkole” styczeń.
- Wiatrowski Z., 1995, *Wychowanie przez pracę znaczącą powinnością rodziny*, [w:] *Pedagogiczna relacja rodzina – szkoła. Dylematy czasu przemian*, red. A. W. Janke, Bydgoszcz.
- Winiarski M., 2003, *Kultura pedagogiczna*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 2, red. T. Pilch, Warszawa.
- Winiarski M., 1993, *Współdziałanie szkoły i rodziny*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze”, nr 5.